

*Patrocinat per les Comissions de Festes d'octubre
de Benimantell dels anys 1976 i 1977 i per
l'Excel·lentíssim Ajuntament de Benimantell.*

Present i passat de
BENIMANTELL

PRESENT I PASSAT DE BENIMANTELL

Í N D E X

	Pàg.
Introducció	5
On és Benimantell?	7
Cites literàries	9
Taula dels habitants de Benimantell	10
Taula de dades	11
Els últims anys	12
La parva	15
L'agricultura	16
Altres fonts de riquesa	19
Xiquets, jocs i cançons de Pasqua	21
La nostra Llengua	27
Esquema històric	30
Antiguitat d'alguns cognoms	33
"Montepio" de blat	34
Plet per la independència jurídica de Benimantell	35
De les festes d'octubre	38
De les festes de Sant Llorenç	43
Mostra de dites i refranys	44
Les carnestoltes	46
De les aigües	47
Menjars d'ahir i d'avui	48
"La primitiva"	52
Vocabulari	53

ELISEU CLIMENT - EDITOR

INTRODUCCIÓ

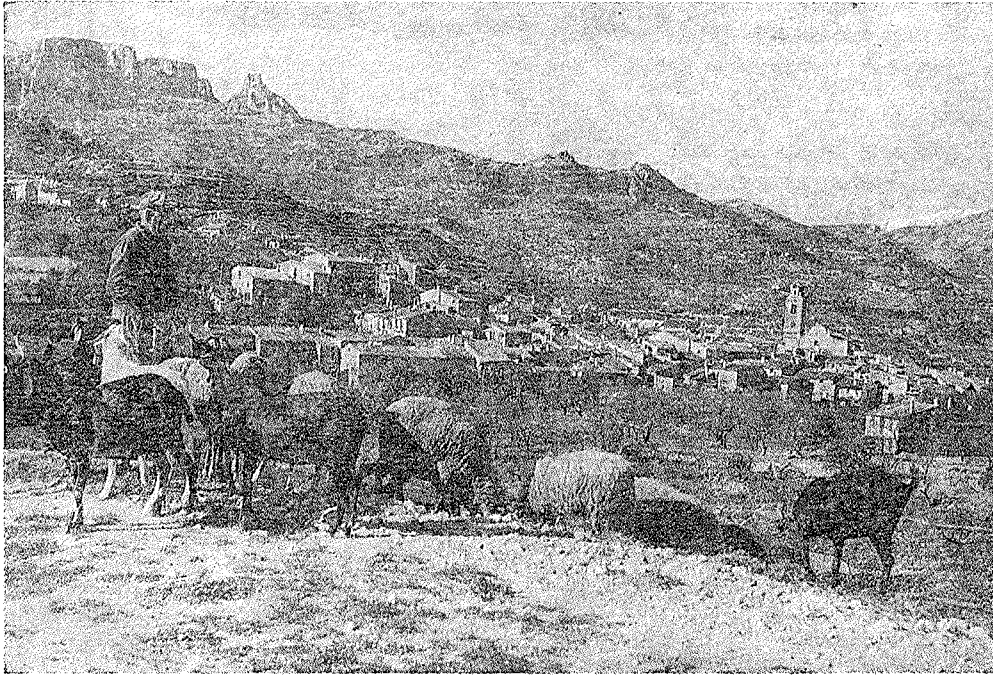
En ocasió de les festes d'octubre, dedicades al «Santíssim Sagrament», hem volgut posar a les teues mans est llibret, que com el seu títol diu, «PRESENT I PASSAT DE BENIMANTELL», és un intent, fet per uns quants xicots del poble amb les comissions festeres dels anys 1976 i 1977, de fer una aproximació a aspectes socials, econòmics, històrics i algunes curiositats de la nostra comunitat. És un intent que vol ser seriós sense deixar de ser popular, simpàtic i agradós. Pensem que la nostra comunitat —formada, no solament per les persones que hui en dia viuen ací tot l'any, sinó també per tots els fills de bon cor, per tots els que la coneixen i l'estimen i es senten units a eixa realitat dinàmica i progressiva— té el dret i el deure de conèixer-se amb més profunditat.

Pensem que l'intent és bo i que val la pena d'arribar a saber «qui som».

La tasca no ens ha resultat gens fàcil, i menys encara si pensem que no hem disposat de massa temps ni de llibres o persones a qui consultar. És ben probable que l'objectiu no haja estat resolt satisfactòriament, qüestió que posem a la vostra consideració i sobretot a la d'aquells que, ara mateix o més endavant, puguen fer un poc —o un molt— per millorar la coneixença del que és i ha estat el nostre poble i el nostre País.

Agraïm a tots la col·laboració i preguem que ens dispensen, els que consideren que no hem estat encertats en la forma o en el fons del nostre intent.

Al final d'estes pàgines trobareu un xicotet vocabulari a fi de facilitar la comprensió d'aquelles paraules que per ser més literàries o per no utilitzar-se habitualment en el llenguatge local parlat, poden oferir alguna dificultat a les persones no habituades a llegir en la nostra llengua. També hi ha mots que per ser més aviat locals no són entenedors per persones d'altres indrets.

ON ÉS BENIMANTELL?

És al País Valencià, en la Vall de Guadalest, comarca de la Marina Baixa, en un terreny molt muntanyós. El poble (547 m. alt.) està situat a la falda de la Serra Aitana (1.558 m. alt.). A l'Est es troba la Serra de la Xortà (1.218 m. alt.). El terme té 38'82 Km² d'extensió i fita: a l'E., amb el terme de Guadalest i de Polop; al S., amb el terme de Finestrat; a l'O., amb el terme de Benifato i de Sella, i al N., amb el de Beniardà i de Castell de Castells.

En l'actual divisió oficial del territori, pertany a la província d'Alacant i al partit judicial de la Vila Joiosa. Abans de fer-se la divisió de l'Estat Espanyol en províncies, pertanyia a la governació de Xàtiva fins el 1707, i després, a la governació (corregiment) de Dénia fins el 1833.

Segons l'estadística del 31 de desembre de 1975, Benimantell té 210 cases habitables i 448 habitants.

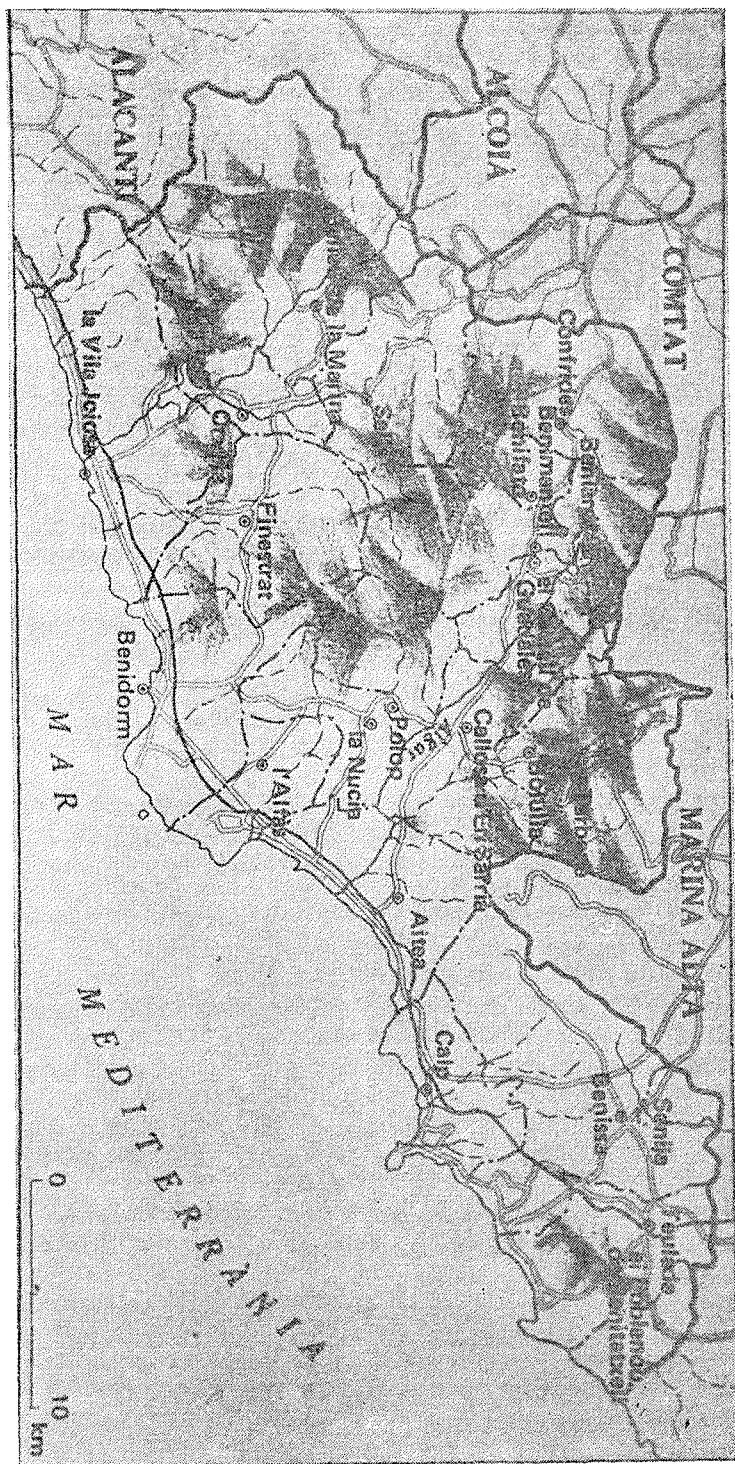
Antiga alqueria islàmica, fou annex de Guadalest i va pertànyer al senyoriu del marquès d'Ariza, tal com més endavant podreu veure si continueu llegint.

Dins el terme hi ha força masos i caserius, com ara: Benialet, El Trestallador, El Molí, Ondara, La Morera, Les Torres, Barranc de l'Arc, La Venta Poldo, El Sanxet, El Clot, etc. Darrerament una part del terme —sobretot aquella des d'on es pot veure el mar— s'ha poblat de xalets, fets construir per estiuejants d'Alacant, de València i algun d'estranger.

Per Benimantell passa la carretera comarcal 3.313, que comunica Alcoi amb els pobles de la Marina Baixa. Dista uns 160 Kms de València, cap i casal del País Valencià; uns 70 d'Alacant i uns 33 d'Alcoi, ciutat amb la qual ha estat prou vinculada culturalment i comercialment. Si voleu anar a la platja, teniu 30 Kms. a Benidorm i 24 a Altea.

El clima és típicament mediterrani, amb accentuació de la insolació i la secada. La temperatura mitjana anual és d'uns 13'5° C. A l'hivern, encara que a voltes hi han gelades, fa dies excel·lents; tot depen d'on bufe el vent. A l'estiu, la calor no és excessivament forta, gràcies sobretot al llebeig que puja per la vall. Les precipitacions són bastant variables d'un any a l'altre, però solen sobrepasar el 500 mm., i arriben a voltes, als 1.000 mm. Fa pocs dies d'humitat; predomina el temps sec.

Els vents més habituals són: el Llevant, portador de pluges llargues dites «temporals», bufa sobretot a la tardor i l'hivern; el Llebeig, vent suau i fresquet, un veritable regal, els calorosos dies d'estiu quan el sol torra; el Ponent que bufa fort i calent, siga l'hivern o l'estiu; el Morisc, el més estrany dels vents pel seu comportament esburbat; i finalment la Tramuntana, gelada i fina, fins el punt que la gent diu «que talla».

CITES LITERÀRIES

Gabriel Miró dins el llibre «Años y Leguas» fa la descripció següent:

«... Benimantell. Desde el camino viejo, Sigüenza destapó y sacó Benimantell de una caja de porcelanas y cartones pintados de verde, de amarillo, de blanco, de almagre, de azul. Frutales de lacas. Las sombras de los callizos, como si las diesen unas lonas de color de naranja y de geranios. El recuesto del Calvario, de un sol de ponciles maduros. Los cipreses, con brillo de floreros de altar, de pie en sus redondeles morados. El campanario de albañilería de yeso y añil; detrás de una nube redonda de lana. Las figuritas del pueblo: la vieja de luto, el pastor con zurrón de choto, la moza de refajo encarnado, dejan en el oro tranquilo de la tarde la vivacidad de sus colores tiernos. Tan de juguete de feria era Benimantell, que resultó un pueblo de verdad. Y ahora, transcurridos los años, ahora lo mismo que entonces, pero al revés: Benimantell desprende para Sigüenza una felicidad de infancia, y es tan de veras en la calma de Aitana, que resulta un juguete de aquel tiempo.

Los vencejos, las golondrinas, los palomos, lo rodeaban de júbilo y de gracia. Los mismos vuelos de hace veinte años en la fisonomía de Benimantell; los mismos vuelos que dentro de veinte, de cuarenta, de setenta años.»

TAULA DELS HABITANTS DE BENIMANTELL

<i>Anys</i>	<i>Total ànimes</i>
1930	881
1935	794
1940	790
1945	754
1950	779
1955	699
1960	627
1965	548
1970	491
1975	448

TAULA DE DADES dels pobles de la VALL de GUADALEST
i d'altres de la mateixa comarca

<i>Municipi</i>	<i>Superfícies en Kms²</i>	<i>Població 1970</i>	<i>Població 1960</i>	<i>Mercat agrícola</i>	<i>Àrea comercial</i>
BENIMANTELL.	37'72	491	627	Callosa i Alcoi	Alcoi
Beniardá	15'33	314	397	ídem	ídem
Benifato	11'72	164	194	ídem	ídem
Confrides *	39'40	499	601	ídem	ídem
Guadalest	16'30	218	361	ídem	ídem
Callosa	35'75	5.701	4.617	propi	Alacant-Val.
Altea	32'63	8.804	5.620	propi	ídem
Benidorm	37'89	12.124	6.252	Vila-propi	Alacant
Benissa	69'67	5.665	5.023	propi	Alacant-Val.
Finestrat	42'44	1.132	1.178	Vila-Benid.	Alacant

* El municipi de Confrides comprén també L'Abdet.

Observant estes dades hom pot fer-se una idea de la situació sòcioeconòmica dels pobles de la muntanya, ben diferent a la dels del litoral.

ELS ÚLTIMS ANYS

*«No és millor ni pitjor el temps,
car tot el temps és temps d'amor,
d'una plaenta convivència
de sentiments i persones,
de família i treball.»*

VICENT ANDRÉS ESTELLÉS

Tots els pobles van acumulant una sèrie de fets que, a poc a poc, van modificant les formes de convivència i la manera de ser la gent; i que en analitzar-los ens ensenyen els canvis que hi ha hagut. Ens detindrem una miqueta en les tres darreres dècades, és a dir, a partir de l'any cinquanta.

La gent gran encara recorda l'existència de l'apotecari i del notari. En aquells temps devien viure al poble un miler de persones.

Els més joves n'han vist desaparèixer altres servicis, com el manescal, el secretari titular, la mestra de preescolar..., tots ells considerats de gran importància, sobretot de cara al progrés de la comunitat. I és probable que encara en desapareguen altres servicis, tenint en compte que la població actual té una edat mitjana bastant alta, a causa de l'emigració dels joves, que no troben ací els mitjans econòmics, i sobretot els socio-cultural satisfactoris.

Fins els anys 50 s'hi ha viscut aïlladament. Només hi havia la possibilitat de desplaçar-se amb cotxes de línia a Alcoi i a Alacant, i el viatge es feia quan de veritat calia. Tampoc hi havia els mitjans de comunicació —ràdio, T. V., premsa, etc.— de què hui disposem. Això comportava que els hàbits i costums es conservaren. Era una comunitat d'economia tancada, a la qual no arribaven innovacions de cap espècie.

En aquesta situació, les coses i els productes no tenien preu; sovint la fruita i la verdura es repartia entre la família i veïns; vivien d'allò que es collia de la terra, d'altra banda no massa productiva per falta d'adobs i per ser la majoria de secà. També el corral proporcionava aliments: gallines, conills, cabres i xotets, ovelles i porcs. El porc era una mena de vidriola a la qual s'anava posant tot l'any per trencar-la el dia de la «porqueja» i tenir provisions per una bona temporada. No hi havia possibilitats d'elecció; més aïnes, menjar prou era motiu de satisfacció i objectiu bàsic. Era difícil, per no dir impossible fer diners.

De la percaça dels diners va sorgir l'emigració a l'Alger, principalment de dones que anaven a servir els rics colons europeus. Allí guanyaven bons jornals que per a moltes dones eren temptadors. Esta emigració, juntament

amb el turisme procedent principalment d'Algèria, va aportar unes maneres de vida, de vestir —qui no recorda aquelles bruses transparents?—, de comportar-se, etc., diferents i noves, que no hi cap dubte, van influir en el poble. Era una aportació popular.

A més dels qui se n'anaren a l'Alger amb la dona o al cap d'un temps d'haver-se-n'hi anat ella, també per aquestes dates va emigrar gent a Alcoi i Alacant, uns a la recerca de faena i d'altres per posar-hi una botigueta o un negociet.

En el poble, les relacions entre les persones tenien com a centre la família —entesa en el més ample sentit— i el veïnat. Per exemple, les parves i les porcejades eren un motiu suficient per trobar-se, ajudar-se i divertir-se.

Els diumenges i festes tenien la seua pròpia vida al poble. Els bars eren el centre de reunió on el joves ballaven —encara que a voltes amb impediments per part de les autoritats encarregades de la «moralitat»— i la gent major prenia el vermut, jugava al xemelo, a la brisca, al dòmino o al cent-deu. Per la vesprada s'havia fet la o les partides de pilota —a perxa o a llargues—, que concentrava tota l'atenció dels homes. Aquells anys va començar l'entusiasme pel futbol, i s'hi va construir el camp esmerçant-hi el temps lliure, a base de pic i pala i sense cobrar ni un clau. El futbol va convertir-se en un gran espectacle, arribant a provocar acaloraments i rivalitats entre els pobles del voltant, que venien a jugar contra el «San Lorenzo» de Benimantell.

L'aïllament de què hem parlat més amunt no impedia que, sobretot durant les festes majors de cada poble de la Vall de Guadalest, hi hagués un desplaçament de gent per participar en les respectives festes, i així, entre tots, s'hi aconseguia un ambient festiu multitudinari.

La construcció del pantà va ser el primer fet que provocà canvis al poble. Va venir molta gent immigrada, encara que al començament els jornals que s'hi pagaven eren prou minsos, fins al punt que no atreïen els treballadors locals. De moment, l'impacte va ser més social que econòmic. La majoria del poble va acceptar els immigrants amb reserves —no per això els tractaven malament—, i se'ls solia anomenar «pantaneros» o «castellans» en un sentit un poc despectiu. Després s'ha vist com, a poc a poc, han anat integrant-se amb la gent de la vall i se'ls ha considerat com si foren de la terra.

La construcció del pantà va crear bastant de riquesa a la vall, i com a fenomen social, va ser la primera empresa que donà a conèixer la figura de l'assalariat, la seguretat social, les hores extraordinàries i les eleccions sindicals —això de les eleccions sonava estrany. La majoria dels treballadors immigrants van haver d'anar-se'n quan acabava el treball. Al pas dels anys era més la gent del poble que treballava al pantà, ja que els jornals varen pujar i eren més atractius.

L'any 58-59 es va posar l'aigua corrent a les cases i es va construir les andrones de desguàs públiques, dues coses molt importants per al poble, aconseguïdes, però, amb un gran esforç per part de tots els veïns.

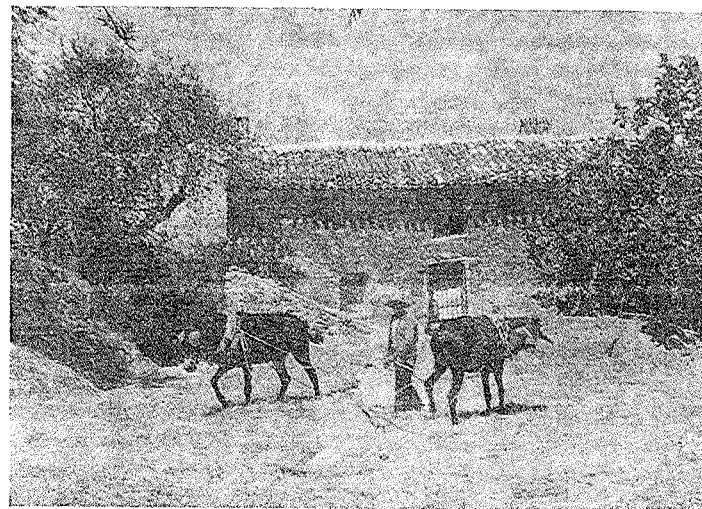
A partir dels anys 60 comença a fer-se sentir una activitat més gran en tots els aspectes. Els diners comencen a córrer, les coses ja tenen preu. Es busquen els jornals, i els productes del camp adquireixen cada volta més un valor, principalment l'ametlla. La gent comença a motoritzar-se i a mitjans d'aquesta dècada el camp a mecanitzar-se, el qual, fin aleshores, era treballat només amb animals de càrrega, «matxos» o mules i també burrets. El turisme va aparéixer al Castell de Guadalest, i es van veure els primers vestits de bany pel carrer. Molts pares de família enviaren els fills a estudiar, sent un fenomen que es va estendre en pocs anys. Abans no hi havia mitjans econòmics per fer-ho, ni la gent en veia massa la necessitat: «per anar a llaurar i plegar olives i ametles!». El poble es va obrir i les relacions entre la gent, és a dir els patrons de conducta, a miqueta a miqueta es modificaren.

La influència d'estos fets ha estat molt important, i encara que al començament aquesta comunitat era prou resistent al canvi, ha acabat acceptant-lo; s'han anat asclant moltes normes i costums acceptats tradicionalment en l'escala de valors de la nostra comunitat.

Finalment, i malgrat que en l'actualitat «es viu millor que mai», la població no creix, l'actual sistema d'explotació dels mitjans econòmics no és massa satisfactori, o almenys no resulta prou rentable. Tots coneixem la poca rendabilitat de la terra —preus baixos— i la inexistència d'indústries i servicis —a part el turisme i la construcció—, que poguessen absorbir la mà d'obra sobrant de l'agricultura.

Tanmateix podrien promoure's altres possibilitats. La gent i les condicions de la vall ho mereixen i ho necessiten per evitar l'emigració i possibilitar que tots els que ho desitgen puguin treballar i viure al seu poble amb condicions dignes i satisfactòries.

Què caldria fer i emprendre, i qui ho hauria de fer, és una altra qüestió. Pareix que açò està molt lligat a una línia econòmica, social i cultural —en definitiva política— més ampla, però en la qual la gent dels poblets hauria de dir la seua i hauria de ser escoltada.

LA PARVA

LA PARVA. Mentrestant un «rodava» els altres estaven a l'ombra. De bon matí s'havia serrat el blat garba per garba. La gran faena de ventar i palejar vindria després. Una volta s'haguera fet net, el blat es portaria a casa en sacs, la palla en eixàvega i el pallús es quedaria per l'amo de l'era. L'home que s'estava enmig de l'era rodant solia cantar, i entre d'altres podia oir-se la següent cançó:

Encara que són onze
i el sol ja pica.
Què serà quan siguen dotze
i el sol calitja.
Arre, arre, muleta,
que eixirà el llebeig
i hem de fer net.

L'AGRICULTURA

L'agricultura ocupa únicament el 23 % de la superfície total del terme i n'aprofita els sectors més plans i les foies, mitjançant el sistema de bancals i retaules. En conjunt ofereix l'aspecte d'escalinates amb sospedrades o amb màrgens de terra. Els màrgens tenen l'inconvenient de les solsidees quan l'any és plovedor; i sempre fan difícil la faena a més de criar molta brossa que s'ha de segar sovint.

Predomina de molt el secà sobre el regadiu. Els conreus més estesos en l'actualitat són l'ametler, l'olivera, els arbres fruiters, el garrofer i les hortaliesses.

Es pot dir que n'hi ha hagut una reconversió total, i que s'ha passat d'una agricultura de subsistència a una altra de comercial i monetària amb totes les conseqüències tècniques, de mecanització i socials. «Per exemple, la relació tradicional amb la terra, en certa manera alienada i de tipus personal-sentimental, encaixa molt difícilment amb les noves formes de treball i de producció: en primer lloc, des d'un punt de vista psicològic, no existeixen les mateixes relacions amb la terra quan hom la treballa amb l'aixada o la llaura amb el «matxo», que quan hom la treballa amb un tractor; en el primer cas, l'atenció va a la terra mateixa, en el segon cas a la màquina: la relació home-terra ja no és directa, s'hi interposa la màquina. En realitat, el tractor passa a ser el «qui» treballa la terra, l'home el qui porta el tractor. Aquest canvi d'actitud no és encara general; però els joves tractoristes ja no tindran mai aquella actitud íntima i personal davant la terra com els seus pares i avis que llauraven amb la mula.»

«Els joves, enlluernats davant tot allò que sigui mecànic (cal veure'ls com gaudeixen reparant una moto o un tractor), tan sols aprecien el treball agrícola en tant que aquest es tecnifica i es mecanitza. No és tan sols, doncs, des del punt de vista econòmic i de la productivitat del treball, sinó des del psicològic i de la valoració del treball agrícola, que la síntesi terra màquina és l'única solució possible.»

Temps arrere predominava el conreu de la vinya, fins que la filloxera la va acabar, allà cap els anys de principi de segle.

Fou substituïda per l'ametler, però deixant-hi molts espais per a cereals, arbres fruiters i olivera, ja existent des dels temps dels moros. Des dels anys 60 ha desaparegut pràcticament tota altra mena de cultiu que no siga l'ametler, fent-ne noves plantacions als bancals ja existents, o bé als rebassats rescatats dels erms i pinars. Tot i això, l'olivera continua amb la mateixa proporció d'abans i els bancals de terra poc productiva i pedregosa han estat abandonats.

L'ametler s'ha convertit en el centre de la vida agrícola. Ací els ametlers són fàcils de fer créixer i la collita és bastant regular donades les característiques climatològiques. Hi ha ametlers que arriben a fer una soca d'uns dos metres de circumferència i una alçada de 8 a 10 metres.

La propietat de la terra és molt repartida i hi predomina el règim d'explotació directa. No hi ha jornalers de la terra.

El treball agrícola ocupa més de la mitat de la població activa i és la font més important d'ingressos. Ningú no abandona la terra, si no és que abandone el poble. «La terra no és (en realitat ja comença a ser-ho) un bé simplement econòmic, un mitjà de producció com qualsevol altre i prou. El pagès es projecta sobre ella, s'hi prolonga, i s'expressa a través d'ella» ... «Rep una projecció subjectiva: és "dura", "agraïda" o "desagraïda", etc., i pot ser objecte d'amor o aversió. Està en certa manera personalitzada, i és la personalitat del llaurador el subjecte de la transposició.»

«En relació amb això, entren les valoracions del treball agrícola i de la vida rural: el poble ha estat aïllat, però no de manera total; és un sector heterònom de la societat global, i de la societat exterior; de la ciutat, han arribat idees, tècniques, modes, imposicions, funcionaris i expoliacions. L'exterior, la ciutat, és objecte alhora de recel i d'admiració. I la ciutat significa els no llauradors, la gent que no treballa la terra» ... «Gent que en un moment o altre ha enganyat el llaurador o se n'ha aprofitat (en la realitat històrica, o en la consciència de la gent).»

«... els homes es consideren "honrats" i "treballadors", i ser honrat vol dir ser "bona persona": dir veritat i no enganyar ningú, no fer mal i no ficar-se en els afers dels altres. Aquestes i el treball, són les qualitats fonamentals d'un home. I el treball, el treball per excel·lència, és el treball agrícola.»

«Hi ha, doncs, una connexió del treball amb "ideals de valor personal": la valoració de l'individu a través del treball, i precisament i sobretot a través del treball agrícola.»

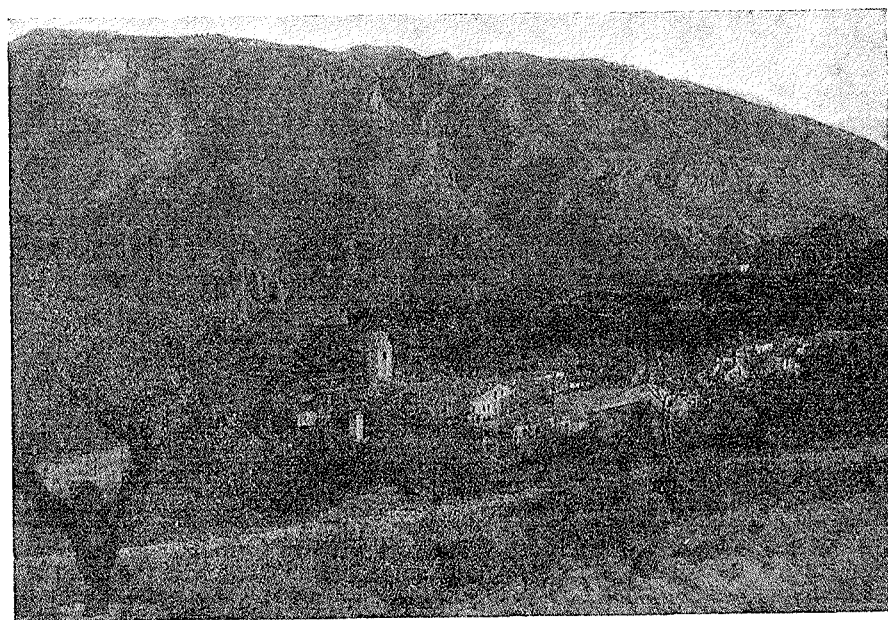
«L'individualisme i el família-centrisme són igualment presents en l'organització del treball: no existeixen grups de treball associat o en comunitat, de manera regular i institucionalitzada. Sembla de tota manera, que el treball col·lectiu, en les condicions de l'economia agrària de la comarca, no presenta avantatges objectius visibles. I el funcionament de la terra, l'economia d'autoconsum i de subsistència feien de cada família una unitat econòmica autònoma i gairebé tancada. D'altra banda, quan cal l'ajut dels altres, hi ha les formes d'intercanvi de treball ...»

«La pèrdua de l'autonomia municipal amb la burocratització i la impersonalització dels ajuntaments han minat la base dels interessos col·lectius de la participació en els afers públics i han deixat en joc, per tant, únics els individuals i familiars.»

A causa de les transformacions hagudes, la població activa dedicada a la terra, els llauradors, han minvat considerablement. La gent jove no hi veu massa perspectiva de futur. Això fa que hi haja un cert pessimisme cara al futur de la pròpia comunitat. Sovint podem oir: «tot es quedarà

erm», «ací no hi ha res a fer», «la joventut no vol treballar la terra i se'n va». «El poble, però, és conscient de dues dificultats, una d'interna i una altra d'externa: "si ens acomunàvem, podríem fer moltes coses; però hi ha moltes enveges ..."; i la despreocupació o poca eficàcia en l'acció de la societat i dels poders públics: "ningú no se'n recorda de nosatros ..." I això, evidentment, és ja una altra qüestió».

NOTA: Tots els paràgrafs posats entre cometes són cites del llibre «Un Estudi d'Antropologia Social al País Valencià», de Joan F. Mira. Edicions 62. Barcelona, 1974.

Benimantell vist des d'el camp de futbol.
Al fons, la Serra de la Xortà. Al mig, la penya Castell.

ALTRES FONTS DE RIQUESA

A més de l'agricultura, tractada en un altre capítol, hi ha altres maneres de guanyar-se la vida.

Encara hi queda ramaderia, sobretot cabres de llet i ovelles, que en altes èpoques han tingut més importància. Actualment els ramats ixen a pasturar, però completen la seua alimentació amb pinsos. Els animals de corral han desaparegut quasi del tot; ningú no cria conills, gallines, porcs, etc. També queden bucs d'abelles però de poca importància, encara que la mel és molt bona: de romer i ametler.

Una altra font de riquesa que ha esdevingut important és el turisme: tendes de records, antiguitats, ceràmica i artesanía del país, situades totes a Guadalest, però sovint amb personal llogat o propietari de Benimantell. A més, els treballs d'artesanía que es fan a casa. D'altra banda, els bars, restaurants i fondees que en la temporada alta ocupen bastant de gent.

Una altra forma de producció ha estat important al llarg d'uns quants anys i que ara, amb això de la crisi, passa per un moment de recés; no obstant ocupa un percentatge important de repoblació activa: es tracta de la construcció, de l'obra, com ací sempre s'ha dit. S'ha fet i es fa molta faena en aquest sector: s'han transformat cases velles per adaptar-les a les necessitats d'una tenda turística, s'han reformat les vivendes, millorant-ne les condicions d'habitabilitat, se n'han construït de noves, s'han fet xalets, etc.

És ben cert que la construcció ha absorbit mà d'obra que en la agricultura no era ja productiva i ofereix jornals que són un complement per als llauradors, que els permet un nivell de vida acceptable si el comparem al d'altres indrets de característiques paregudes.

Malgrat tot, mirant la taula d'habitants, s'hi pot veure el descens que hi ha hagut i que encara no s'ha arribat a un equilibri estable; i si la construcció no s'hi reanima continuarà la diàspora. L'emigració actualment pren dues direccions: la intel·lectual, ja que els estudiants marxen per fer els seus estudis i no hi tornen més que per fer-hi vacances —ací no tenen possibilitats d'exercir la seua professió; i la mà d'obra orientada generalment cap a concentracions urbanes del mateix País Valencià —Alacant, Benidorm, València...—. El temps en què l'emigració es dirigia a l'estranger sembla que ha passat. Cal fer palés que, més a més, la natalitat és molt baixa. Hi ha pocs matrimonis joves i els que hi ha es limiten a una descendència por prolífica. Normalment un o dos fills, llevat de les excepcions de sempre.

El carrer Major quan les dones encara anaven per aigua a la font. Dones cosint.

XIQUETS, JOCS I CANÇONS DE PASQUA

La Pedagogia moderna i científica ens demostra que molts jocs, formes de vida i ambient de poble són una de les millors escoles que mai han hagut pels xiquets, sobretot pels que no tenen més de 9 o 10 anyets. Molt millor encara si l'escola els recull i aprofita per l'educació dels xiquets.

Descriurem alguns jocs amb la finalitat que serveixa per recordar-los. Són jocs que sense costar ni una pesseta poden complir una bona funció formativa i ser un bon divertiment; moltes voltes millor que massa televisió, on el xiquet queda enfavat mirant, d'una manera individualista i pasiva. A més rebent unes informacions i continguts que poc o res tenen a veure amb la realitat que l'envolta, ni amb les seues necessitats, ni amb els seus interessos, ni amb el seu llenguatge.

Seria interessant recollir tots els jocs tradicionals, analitzar-los profundament i veure les seues qualitats i possibilitats educatives (material, regles, tipus de relació social, valors que aporten, etc.)

EL CASTELLET

Material: Ametles normals i una de més grossa i forta dita *tirol*.

Regles: 1) Cada xiquet fa un castellet, posant tres ametles juntes de base i una damunt. Fets els castellets, es posen en rastre un al costat de l'altre.

2) Cada xiquet tira amb el tirol intentant tombar un o més castellets. Totes les ametles dels castellets desfets són pel qui ha tirat.

3) L'ordre de tirada s'ha de dirimir prèviament: Es tira una ametla amb el fi d'apropar-la tot el que es puga a una ratlla dibuixada a terra.

Època: Setembre-octubre, quan es recullen les ametles i els xiquets solien anar a espellucar per guanyar-se algun quinze.

EL POT

Material: Una pedra per xiquet i un pot buit qualsevol.

Objectiu: Ser portat al be per un company de joc.

Regles: 1. a) L'ordre de tirada segons hem vist pel castellet.

b) Tirar la pedra per allunyar el pot del seu lloc, previament marcat a terra.

c) Comptar la distància en peus que el tirador ha aconseguit allunyar el pot.

d) L'últim jugador que arriba a acumular tants peus com són quaranta i l'ou, és el que pert.

2. El perdedor ha de portar al be als altres segons les següents normes:

- a) Cadascú dels guanyadors al lloc on està el senyal per posar el pot.
- b) Posant-se el pot damunt el peu el tira en direcció a la ratlla d'on es tirava la pedra, lloc on estarà el jugador que ha perdut.
- c) Si el perdedor entoma el pot queda eximit de carregar al qui ha tirat el pot. Si no, ha d'agarrar el pot i portar-lo al seu lloc. Entretant l'altre jugador corre arrelculant tot el que pot, fins que el perdedor, després d'aver deixat el pot, l'agarra.
- d) Des del lloc on l'ha agarrat, fins el lloc del pot, el perdedor ha de portar al be el seu company.

Altres jocs que no descrivim, però que eren molt freqüents, són:

«Mà conill»	«Barca»
«La rondaxa»	«Les boletes»
«Les trompes»	«El tranco»
«Allo»	«Coix bo i coix roí»
«Pilota a frontó»	«Pilota a llargues»
«Pilota a perxa»	Etcètera.

CANÇONS DE NADAL

La nit de Nadal, és a dir, la vespra del dia de Nadal, els xiquets van en colla a demanar «l'esguinaldo» i canten:

«Done'm "l'esguinaldo",
si me l'ha de dar,
en esta cistella
me l'ha de posar.»

Quan la senyora o senyor de la casa ja ha donat alguna cosa, hom canta:

«Que passen bones festes,
festes de Nadal.
Una botifarra fresca
i un conill ben gran.»

Però, si no han donat res es canta:

«Que passen bones festes,
festes de Nadal.
Una botifarra vella
i un conill malalt.»

Una altra cançó del temps de Nadal és:

«El dia de Nadal
fa el dia curtet.
Les dones s'ocupen
jugant al burret.
S'en van a la plaça
amb el monyo ben fet,
a buscar la penqueta
i el bon cigronet.»

ELS DIES DE PASQUA

«Els tres dies de Pasqua havien de durar», diu una cançoneta. Tal volta ho diu perquè és el temps i l'ocasió on els jocs, cançons i vida de grup tenen especial importància i riquesa. La Pasqua és motiu d'anar a berenar la mona. Nosaltres fem cinc dies: diumenge, dilluns i dimarts de Pasqua i diumenge i dilluns següents, dia de Sant Vicent. Jocs propis de Pasqua són:

«Jugar a mona»
«Jugar a pilarets»
«A puça»
«Al gat i la rata»
«Al rogle»
Etcètera.

No podem resistir la temptació de transcriure algunes lletres de les cançonetes pròpies d'aquests dies. En el que fa referència a la música serà més pràctic que la pregunteu a qualsevol persona de més de trenta o trenta-cinc anys, de seguida la sabreu. Seria llàstima que les nostres cançons i música es perden.

Ací en van unes quantes; les altres, siguen o no de Pasqua, esperem que els que les saben, puguen i vulguen ensenyar-les als xiquets i als que ja no ho són, però no han tingut l'ocasió d'aprendre-les. Els més voluntariosos poden comprar discos de cançó popular valenciana i així a més d'ensenyar-se les cançons, els asegurem que s'ho passaran molt bé.

«Els tres dies de pasqua
havien de durar,
per fer una bona paella
i un bon berenar,
ai, ai, i un bon berenar,
i un bon berenar.»

«Una senyoreta,
pujant al tramvia
se li alça la falda
i se li veu la lliga.
La taranna sí, la taranna no,
la taranna mare que la balle jo.»

«Els fadrins del poble,
els fadrins del poble
ja no pinten res,
els que pinten ara
són els forasters.
La taranna sí...»

«Quisiera ser tan alta
como la luna,
para ver los soldados
de Catalunya,
ai, ai, de Catalunya.
La taranna sí...»

«Dos gallines es barallen
per un perol de segó.
L'una li diu a l'altra
tu t'afanyes més que jo.
Xintaraita, xintaraita, xintaraita-jo.»

«La fulla de l'olivera
és amarga com la fel.
A mi em tiren pedraetes,
jo pedraetes no en vull,
les que em tira el meu nòvio
són dolcetes com la mel.»

«No em volem cap
que no estiga borratxo,
no em volem cap
que no estiga bufat.
Un, dos, tres.
Tots som, tots som, tots som,
de la quadrilla de la copa del rom.
Tots som, tots som, tots som,
de la quadrilla som.

Un, dos tres,
Minguet, Minguet, Minguet,
l'home de la pipa,
Minguet, Minguet, Minguet,
l'home del burret.»

«Ja venim de berenar,
ja hem trencat la cassoleta.
Ma mare em vol pegar
amb un tros de corretgeta.
Ai xunga-la, catalaxunga-la,
ai xunga-la del politzó,
ai xunga-la de les xiques guapes
i les lletges al racó, pa i torró.»

«En mig del riu
hi ha una penya,
passa l'aigua
i no la toca.
Vicent de la meua vida,
Vicent toca'm a la porta.
Olé i olé pum, cametes al cul;
olé i olé pum, cametes al cul.
Los santos de los altares
se están muriendo de risa,
de ver que Dios ha creado
las chicas para los chicos.
Olé i olé pum, cametes al cul.
Olé i olé pum, cametes al cul.»

«Un dia de Pasqua
un xiquet plorava
perque el "catxirulo"
no se li empinava.
La tarrana sí, la taranna no,
la taranna mare que la balle jo.»

Evidentment no s'acaben totes les nostres cançons amb les que podeu haver llegit. N'hi ha moltes més, per exemple:

«La balladora quan balla
sempre mira el ballador,
si li penja o no li penja
la punta del mocador.
El que mulla no trau tros,
el que vetla no matina,
el que festeja no dorm
i el que pren fiat no tria.»

«En Altea, xiques guapes;
 en Benidorm, mariners;
 en la Nucia, tramussos,
 i en Callosa, espardenyers.
 En Tàrbena, sobrassades;
 en Benidorm, peixcaters;
 el cordellet en Altea,
 i en Bolulla, carboners.»

«Marieta, filla meua,
 no et cases amb un llaurador,
 que et farà segar civada
 i t'ofegaràs de calor.
 Marieta, filla meua,
 no tires aigua al carrer,
 perquè passarà el teu novio
 i s'embrutarà el calcer.»

«Baix d'una bresquillera
 em vas dir que em volies,
 i des d'aquell dia l'arbre
 fa més dolces les bresquilles
 Olivetes del cuquello
 per a mi, senyor rector.
 Totes les xiques m'agraden,
 com més boniques, millor.»

I amb aquesta cançó d'amor acabem el nostre recital.

LA NOSTRA LLENGUA

*«S'estimen aquelles coses per les quals
 es treballa, i es treballa per les coses que
 s'estimen.»*

ERICH FROMM

*«Allò que val és la consciència de no ser
 res si no s'és poble.»*

VICENT ANDRÉS ESTELLÉS

No hauria estat just ni correcte parlar de Benimantell sense dedicar una mica d'atenció a la nostra llengua, a la que tan fidel ha estat la nostra gent. Podem explicar que benimantellencs emigrats a l'estranger, han retornat amb fills que sabien la llengua del país on havien nascut i viscut i la llengua dels pares, la llengua que parla el poble valencià.

Com a poble del País Valencià, es parla la llengua pròpia de la terra, que és una forma de parla que els lingüistes denominen català i que popularment tots entenem per valencià, i que a part de les diferents formes de denominar-la, és la llengua d'uns 6 milions de persones, repartides pel País Valencià, Catalunya i Balears, a més la Catalunya francesa, l'Alguer i Andorra, on és la llengua oficial. Actualment hi ha una tendència a denominar totes aquestes terres esmentades, amb el nom de Països Catalans, degut a la seua unitat lingüística.

El motiu pel qual nosaltres parlem esta llengua i no una d'altra té la seua explicació: Al segle XIII, Jaume I —rei catalano-aragonès, el qual parlava català— va conquerir aquestes terres als moros i va formar un Regne independent amb les seues Lleis, Corts, Generalitat, etc., i va repoblar-les amb gent cristiana que procedia fundamentalment de Catalunya i també d'Aragó. La llengua oficial i la que normalment parlava la gent cristiana era el català.

Però els moros, en lloc de ser expulsats, foren solament desplaçats de moltes de les seues terres. Per tant continuaren treballant, vivint i parlant la seua pròpia llengua musulmana. Tot això fins que l'any 1609 foren definitivament expulsats. Arran d'aquesta expulsió va caldre repoblar les terres que havien quedat desertes i la gent que va venir procedia de diversos llocs: uns del propi Regne de València o de llocs de parla catalana; d'altres llocs de parla castellana. Sembla que per aquest motiu es parla castellà en algunes comarques de l'antic Regne de València.

Com podreu veure més endavant, a Benimantell després de l'expulsió dels moriscos l'any 1609, s'establiren, segons les Capitlacions, escrites en

la nostra llengua, que en aquella època era l'oficial, 18 nous habitants, tots ells menys un de noms valencians. La procedència d'esta gent no la sabem amb exactitud, però sembla que la majoria venien de pobles o comarques properes, les quals havien estat repoblades per cristians molt abans.

Potser convindria aclarir que a tot arreu del món, una mateixa llengua no es parla exactament igual, ni amb la mateixa fonètica, per totes les persones que la utilitzen. D'unes comarques a altres varia, d'una classe social a altra, també. Això passa amb el castellà: no es parla igual a Sevilla que a Madrid o en un poblet de Murcia o en Buenos Aires. Igualment passa amb l'anglès i francès. Si tots ells es volen entendre han de saber el model estandard que s'utilitza a la ràdio i T. V. i també en l'escriptura.

Tal com passa amb altres llengües passa amb la nostra. Per exemple a València ciutat, i comarques del seu entorn, parlen un valencià amb fonètica diferent a la nostra. Els lingüistes li diuen «valencià apitxat», per diferenciar-lo del que es parla a algunes comarques de Castelló i a les d'Alzira cap al sud, o siga cap a Elx. Encara més diferències podem trobar, dins la mateixa llengua, si ens fixem com parlen els mallorquins, o els catalans de Lleida o els catalans de l'Empordà. Un cas curiós és el que trobem a Tàbena i a la Vall de Gallinera. Allí parlen allò que se'n diu «valencià salat», perquè fan servir sempre «es» o «sa» en lloc de «el» o «la»: «Sa cadira i es silló són comprats a sa tenda d'es carrer Major». Parlen així perquè els habitants que anaren després de l'expulsió dels moros eren de les Balears i resulta que els mallorquins, encara hui en dia, parlen d'eixa manera.

Cal fer notar que a Benimantell es parla d'una manera, millor dit, utilitzem una fonètica, de les més boniques de tota l'àrea lingüística i que conservem un vocabulari bastant correcte i amb molta solera. No obstant hi ha una catellanització constant, sobretot des que es disposa de T. V. i ràdio.

Seria important per tots aquells que estimem la nostra llengua, el nostre passat, i volem un bon futur sense haver de renegar d'allò que és nostre, prendre consciència dels nostres valors culturals i lingüístics i esforçar-nos, per a no solament mantenir-los, sinó també créixer-los.

I per valors culturals s'entén allò del qual disposem al nostre entorn i per nosaltres és *significatiu*. És important que anem ampliant els senyals significatius, o siga ampliar la nostra cultura i saber, però això no vol dir, ni és contraposat, a oblidar els que ara ja ho són. Progressar abandonant allò nostre, seria un suïcidi cultural col·lectiu i, a la llarga o a la curta, també material; seria com renegar i despreciar els nostres pares i això, ara per ara, ningú no ho accepta com a bo. Així ho han entés alguns rectors que han viscut i treballat a la nostra vall, donant-ne testimoni diàriament.

La ciència i la tècnica també són cultura i la nostra llengua permet de fer qualsevol estudi. Hi ha moltes Universitats arreu del món —Estats Units, Alemanya, etc.— on s'estudia la seua literatura, fonètica, història, etc. I actualment hi ha escoles i universitats a l'Estat Espanyol on s'explica, s'escriu i s'ensenya en la nostra llengua.

La llengua que parlem a Benimantell és i permet tot el que hem dit, a voltes, però, no ho sabem, no ens ho han ensenyat, ens ho han amagat. Per això en Raimon, el cantant universal de Xàtiva, ha fet una cançó molt bonica que diu:

T'adones, company,
que poc a poc ens van posant
el futur a l'esquena,
t'adones, amic.

T'adones, company,
que fa ja molts anys
que ens amaguen la història
i ens diuen que no en tenim;
que la nostra és la d'ells,
t'adones, amic.

ESQUEMA HISTÒRIC

- Any 715. La vall de Guadalest passa a poder moro. Abdelazis, fill de Muza Ben Noseir, es va apoderar d'Oriola i el seu Regne, i pactà amb Teodomir.
- Any 1011. El Castell de Guadalest passa a ser governat per l'hàgib Mughéhid, fundador de l'emirat de Dénia.
- Any 1238. València es rendia a Jaume I el Conqueridor. El 28 de setembre de dit any van ser les capitulacions entre l'emir de València, Ben-Zeyan i el rei Jaume I.
- Any 1245. Entrega de Guadalest a Jaume I.
- Any 1249. Suposada creació del poble de Benimantell a causa de l'expulsió dels moros per Jaume I, cosa que no va ser complida. En lloc d'anar-se'n van formar ravals al voltant de les viles; així creem que es formarien els pobles d'eixa vall: Benisiclí, Ondarella, Ondara, Benimantell, Moxaracas, Beniardà, Benimuça, Maurar, Beniazim, Beniqueix, Benialet, Benifato, Saneta, Floret, Alfofra i L'Abdet (Confrides és anterior). D'estos poblats han esdevingut alguns masos encara existents actualment. Altres han desaparegut, quedant-ne solament la partida de terra que porta el nom.
- Any 1336. Tots els llocs de Guadalest passaren al Rei catalano-aragonés Pere el Cerimoniós.
- Any 1343. Guadalest i les seues alqueries van ser venudes a Nicolás de Fanvila i a sa dona Margarida de Llúria, per 6.000 lliures barcelonines, amb la condició que el rei les podia recuperar pels mateixos diners quan volguera.
- Any 1349. Tornen els llocs de Guadalest a mans del rei. En un altra ocasió va tornar a vendre'ls i després a recuperar-los.
- Any 1519. Alçada popular que té el nom de Germanies dels menestrals. La gent fanatitzada obligava els moros a batejar-se.
- Any 1521. Va haver-hi una gran matança de moros a Vila Joiosa i Polop. Els moros del Castell i voltants, aporegats, fugien a la serra.
- Any 1543. Queda constituït el Marquesat de Guadalest format per: BENIMANTELL, Beniardà i Benifato. El primer marquès és Sanxo de Cardona Ruíz de Liori, títol que li va ser donat per l'Emperador Carles I d'Espanya. El marquès es va casar amb Maria Colom i Toledo, néta de Cristòfor Colom.
- Any 1568. El marquès de Guadalest, Sanxo de Cardona, és comdemnat pel Sant Ofici de València i apareix com a testimoni del procés el primer Ordunya, Ferran, que sembla ser criat del Marquès.
- Any 1595. Felip II mana crear noves rectories per a convertir els moros. Fins aquest any solament hi havia l'Església del Castell en tota la vall.
- Any 1609. Expulsió dels moros de tot el regne de València. Reginava Felip III.
- Any 1611. El 22 d'abril, Capitulacions de nova població entre els que foren dits nous pobladors i l'amo del poble de Benimantell, En Joan Ruiz de Liori, Folch, Borja i Cardona.
- Any 1644. El 22 de juliol va haver-hi una gran terratrèmol que va enderrocar part del Castell i va afectar tota l'orografia de la vall.
- Any 1681. Data de la reserva del Santíssim a la nostra Església. Va ser creat un «Montepio» pel Rector de les Esglésies del Castell i Benimantell.
- Any 1690. Es fundà a Benimantell la Confraria de Nostra Senyora del Roser.
- Any 1699. Mor l'últim Marquès del Castell que pertanyia a la casa de Cardona.
- Any 1700. Guerra de Successió entre la Casa d'Austria (Arxiduc Carles) i la Casa de Borbó (Felip duc d'Anjou). Els pobles de La Marina i de la montanya (entre ells Benimantell) es va decantar a favor de l'Arxiduc Carles, tal com ho feren Catalunya, Aragó i el Regne de València, a excepció dels senyors nobles i rics.
- Any 1707. Per decret de 29 de juny, foren abolits els Furs de València, pel qual desaparegueren les lleis pròpies del regne de València, inclús el dret privat. Foren substituïdes per les de Castella, emparant-se en «el derecho de conquista».
- Any 1708. Alcoi es va rendir el dia 10 de gener a les armes de Felip V de Borbó, duc d'Anjou, i les tropes, comandades pel Comte Mahoni, van anar cap a la Marina i obtingueren l'obediència de tots els pobles per on passaven. «Al mateix temps, el dit comte va aconseguir, amb l'exemple de Penàguila, l'obediència d'Ares, Benasau, Relleu i la Baronia de Sella; i marxant cap a Callosa, ocupà Benimantell» —segons narra Fr. Nicolás de Jesús Belando.
- Any 1712. Victòria de Felip V de Borbó, també dita dels «botiflers», contra els «socarrats». Tractat d'Utrecht.
- Any 1713. El marquesat de Guadalest pertany al Marquès d'Ariza.
- Any 1728. L'11 de febrer és beneït el territori de l'Església de Benimantell.

- Any 1729. Benedicció de l'Església nova de Benimantell el 21 de setembre.
- Any 1731. Van ser reformades les festes d'octubre.
- Any 1739. Pere Llorca de Pedro crea un altre «Montepío» de blat, a Benimantell.
- Any 1748. Hi va haver un nou terratrèmol.
- Any 1749. Comença el plet entre l'Ajuntament de Benimantell i el Marqués d'Ariza perquè la jurisdicció que exercia l'Acalde fora ordinària i no pedània.
- Any 1752. Benimantell té 260 veïns i és més gran que tots els altres pobles del marquesat junts.
- Any 1764. Comencen a passar les Dobles des de la Parròquia del Castell a la de Benimantell.
- Any 1765. El dia 21 de gener, desmembrament de l'Església de Benimantell de la del Castell. El dia 22 de juny és nomenat Vicari perpetu de l'Església de Benimantell el doctor Domingo Borràs.
- Any 1783. Benimantell té dins els seus límits: 212 cases, 250 veïns, 607 persones de confessió i 518 són de comunió també.
- Any 1821. Alacant és designada capital de província. Sembla ser que Benimantell va continuar encara algun temps dependent de València.
- Any 1833. L'antic Regne de València era dividit en tres províncies: Alacant, Castelló de la Plana i València.
- Any 1840. Era procurador del Marquesat de Guadalest en Carles Maria d'Ordunya.
- Any 1914. Queda feta la carretera a Callosa d'En Sarrià.

ANTIGUITAT D'ALGUNS COGNOMS

Alguns cognoms dels que actualment encara existeixen els trobem per primera volta en l'Arxiu parroquial de l'Església del Castell de Guadalest, llibres: Baptismes i Matrimonis.

<i>Any</i>	<i>Cognom i nom</i>	<i>Localitat</i>	<i>Procedència</i>
1592	Mora ..., Pere Vidal ..., Isabel	Guadalest Guadalest	
1593	Llinares Serra, Lluís	Guadalest	
1595	Martínez Berenguer, Beatriu Joana	Guadalest	
1599	Llorca ..., Joan	Guadalest	
1600	Pérez de la Sarga, Diego	Guadalest	Orà
1601	Giner ..., Onofre	Guadalest	Sella
1602	Bou ..., Vicent Pascual Tolsa, Bartomeu	Guadalest Guadalest	Alcoi Alcoi
1603	Rives Estrada, Esteve	Beniardà	
1604	Balaguer Vives, Elena Pla Tormo, Gaspar	Guadalest Guadalest	Palomar
1611	Ponsoda ..., Miquel Gadea ..., Miquel	Benimantell	Benissa
1624	Pont ..., Francesca	Beniardà	Mallorca
1625	Soler Agulló, Jaume	Guadalest	
1632	Llorenç García, Miquel	Confrides	
1645	Solbes Martínez, Francesc	Benimantell	

“MONTEPIO” DE BLAT

El Rector de les Esglésies del Castell i Benimantell, Mossén Joan Baptista Planelles, va crear l'any 1681 una obra pia per ajudar els llauradors més pobres. Consistia en deixar-los, al temps de la sembra, blat que havien de tornar el dia de la Mare de Deu d'agost amb l'augment de tres celemins per cafís. El capital inicial va ser de 12 cafisos dels de Callosa d'En Sarrià. L'any 1757, pels augments produïts, el capital era de 66 cafisos, 3 barselles, 2 celemins i 2 quarteronets.

L'any 1739, Pere Llorca de Pedro va deixar en testament 10 cafisos de blat per fer un altre «Montepio». Els llauradors devien de tornar el blat amb uns creixents de 6 sous per cafís.

PLET PER LA INDEPENDÈNCIA JURÍDICA DE BENIMANTELL

«El valor és la pròpia afirmació, malgrat tot allò que tendeix a impedir que s'afirme la pròpia personalitat.»

PAUL TILlich

Segons el llibre «Certificación en fuerza de Excentorico del Pleyto seguido en esta Real Audiencia, entre parte del Ayuntamiento del lugar de Benimantell y el Marqués de Ariza sobre que se declarase que la jurisdicción que ejercia el Alcalde ordinario de dicho lugar, fuese ordinario y no Pedáneo», fet a l'Escrivania de Cambra de n'Antoni Aparisi l'any 1819; intentarem resumir i explicar els avatars pels quals va passar el poble.

Tot va començar quan el 1749 Joaquim Solbes, alcalde de Benimantell, va demanar a un home que cosia i venia roba en la plaça, de qui tenia permís per fer-ho. El venedor va dir que de l'alcalde de Guadalest, però no li'n va mostrar cap de justificant. L'alcalde de Benimantell el va tancar i es va disposar a fer justícia, per a la qual cosa necessitava l'escrivà a fi que l'assistira. Però, l'escrivà no hi va acudir, tot excusant-se en el respecte que tenia a l'alcalde de Guadalest. Joaquim Solbes, sense escrivà que l'assistira va fer una demanda i l'Audiència de València va nomenar escrivà un tal Boronat.

Després d'això, l'alcalde de Guadalest va recórrer dient que només ell podia fer justícia, ja que a Benimantell l'alcalde era pedani i no ordinari com ell pretenia, afegint-hi que a més, el tal Joaquim Solbes havia apresat el seu agutzil i un criat que havia enviat des de Guadalest a Benimantell, per subhastar unes propietats d'un impagat.

En resum, per una part l'Ajuntament de Benimantell actuava com si tingués independència; per altra, l'alcalde de Castell de Guadalest, que —segons instruccions del marqués, amo i senyor de tot el Marquesat de Guadalest i Baronia de Confrides— negava tal independència, i qualificava l'alcalde de Benimantell de pedani, és a dir, sense facultats jurídiques ni en l'ordre civil ni en el criminal.

En 1752 es va fer una escriptura de concòrdia en la qual fou pactat i estipulat que el marqués concedia, entre tant no digués el contrari, que l'alcalde de Benimantell seria ordinari a canvi que el poble construïra un forn de pa. Així ho feren i per un temps no van haver-hi problemes.

Un poc més tard va continuar el plet en desdir-se el marqués, del que ell dia que havia estat una concessió, i els de Benimantell un dret. Ili hagueren una sèrie de demandes, sentències i recursos.

Per no allargar-nos, referirem un dels recursos que ens sembla de més interès, presentat per part de Benimantell.

Consisteix a presentar les *Capitolacions* de 1611, per demostrar que ja aleshores Benimantell tenia independència jurídica. Les dites Capitolacions són una espècie de contracte entre don Cristòfor de Cardona, procurador de don Sanxo Ruiz de Liori i de don Felip de Cardona —qui, entre més d'una dotzena de títols, tenia el de Marqués de Guadalest i Senyor de la Baronia de Confrides— i una sèrie de persones que amb el nom de nous habitants, treballarien les possessions del senyor i viurien en els poblats de Benimantell, Beniciclí, Ondara i Ondarella, Maurar, Beniardà i Atzaneta.

S'ha de tenir present que el 1609 va haver una expulsió massiva de moros de tot el Regne de València i que, per tant, les terres del marqués s'havien quedat sense mà d'obra que les treballés, i com a conseqüència totalment improductives.

En est contracte quedaren regulades totes les relacions entre l'amo i els vassalls, així com les normes per les quals s'haurien de regir en tots els aspectes de la seua vida: a on havien d'anar a moldre, el bestiar que podien tenir, qui havia d'administrar justícia, etc.

En el lloc de Benimantell foren habitants: Joan Torrosella, Gabriel Santamaria, Joan González, Joan Colomina, Miquel Gadea, Jeroni Giner, Nofre Giner, Joan Bernabeu, Pere Molina, Josep Llinares, Lluís Martínez, Pere González, Antoni Torres, Miquel Reig, Joan Bou, Cosme Tahuengo, Francesc Llinares i Vicent Bou.

En ser més de 15 habitants casats, els furs del Regne de València permetien al lloc tenir jurisdicció pròpia, tal com es reconeix en el segon capítol de l'acta de població, que copiem literalment: «... foren nomenats en oficials dels susdits llocs del Marquesat de Guadalest los següents: Prima en Justicia del lloch de Benimantell a Joan Llorca, en Jurat a Joan Torrosella...».

Per tant és evident que a partir de 1611 Benimantell era una població amb jurisdicció pròpia.

Però, què va passar perquè 138 anys després sorgís el plet del qual parlem per aclarir si l'alcalde havia de ser ordinari o pedani?

Sembla que els motius bé podrien ser que el marqués tenia tot el poder, i no suportava alcaldes dins les seues possessions, que no li foren totalment i absoluta addictes; per una altra part va poder aprofitar el fet de l'abolició dels furs del Regne de València —substituïts per les lleis de Castella—. Els dits furs de València donaven jurisdicció pròpia als pobles de més de 15 habitants casats, cosa que no anava igual en les lleis castellanes.

Després de sentències i recursos, el 4 de setembre de 1805 hi ha una sentència a favor del Marqués d'Ariza a la qual l'Ajuntament de Benimantell recorre i per fi el 3 d'abril de 1819, revisant l'anterior sentència, es declara:

«... Declaramos haber lugar a la demanda del Ayuntamiento del lugar de Benimantell de 16 de agosto de 1803; y que, en su consecuencia, la jurisdicción de los alcaldes del referido pueblo es y debe ser ordinaria, y pueden aquellos, a prevención con los Alcaldes Mayores, conocer en todas las causas civiles como criminales, conforme se pactó y estipuló en la Escritura de Carta Pueblo (es refereix a les Capitolacions de 1911). Y por esta nuestra sentencia definitivamente juzgando, así lo pronunciamos y mandamos.»

Esta sentència fou firmada en la presó de Corts de les Torres de Serrans de la ciutat de València el 3 d'abril de 1819 i va ser el final del plet, que havia durat 70 anys, per l'obtenció definitiva d'alcalde ordinari a Benimantell.

DE LES FESTES D'OCTUBRE

*«Tractaràs d'evitar la pena
i fer profitosa la pau.
Déu existirà sobretot;
i l'existència de Déu
la reconeixeràs en tot,
i en tot el beneiràs
i ho faràs tot en el nom d'Ell,
lliuradament, en silenci,
sense esperar cap recompensa,
car la recompensa la tens:
Déu està entre les teues coses,
Déu està entre totes les coses,
com el sentiment de la pàtria,
sentiment de comunitat.»*

VICENT ANDRÉS ESTELLÉS

TRADICIÓ

Conten els vells del poble que hi va haver una epidèmia de malalties. Els habitants de Benimantell prometeren que farien festes a algun dels sants que hi havia en la seua Església; això, si no moria ningú d'eixa terrible malaltia que tants estralls causava.

Passà l'epidèmia i com que ningú no va ser víctima de la malaltia, es proposaren complir allò que havien promés. Aleshores ficaren en una bossa els noms de tots aquells sants, per saber quin havien de festivar en agraïment. La sorpresa va ser, que en llegir la botlleta trobaren un nom que no hi havien posat: *Santíssim Sagrament*.

Volgueren provar si era aquest el disegni del Cel i tornaren a traure sort. Després d'haver esgarrat la primera botlleta, novament va tornar a eixir: *Santíssim Sagrament*.

Per tercera volta repetiren el sorteig i per tercera volta va eixir, ara escrit en lletres d'or: *Santíssim Sagrament*.

A la vista del fet miraculós, van acordar fer la festa al SANTÍSSIM. Però, en aquells temps necessitaven, per fer les quaranta hores i la processó, permís especial del Pare Sant. Li'l demanaren, i quan va ser concedit i saberen que estava en l'arquebisbat de València, va anar per ell un home del poble en un burret. L'home portador del permís arribà al poble l'anterior divendres del tercer diumenge d'octubre, vora les dotze de la

nit. Aleshores revoltejaren les campanes i el diumenge següent començaren les festes.

D'aquells temps fins a hui, cada any, tornen les campanes a revolotejar i els fills de Benimantell, agraïts, dediquen les seues festes majors a l'honor del SANTÍSSIM SAGRAMENT.

REFERÈNCIES HISTÒRIQUES

En el llibre de l'arxiu parroquial: «Bautismos, que empiezan el 16 de mayo 1717, y acaban en 9 de mayo de 1749. Núm. 5», consta en el foli 5 la següent nota, que copiem literalment (tot i respectant l'ortografia utilitzada, afegim els accents que falten i alguna h, amb el fi que siga més entenedor. També hem canviat la «y» per la «i»):

«En lo dia 20 d'octubre 1731 es juntaren en la Casa Abadia, Jaume Ponzoda Regidor Decà, Jacinto Solbes, Francesc Solbes de Jusept i jo el infraescrit en pera de liberar glestes (festes) q/ estan al mes d'octubre, q/ era en tres Sermons, el primer, Dobla del SSm. Sagrament, en Sermó i Nostre Sr. Patent, el segon dia, Dobla de Sant March, i Sermó per en undació de aigües, i el 3 dia dobla, i Sermó (en el Sr. Patent de 40 hores) a Sant Gregori Hostience per la llagosta, i per mirau no era decent q/ en lo dia hagués jubileu confessà i combregàs, i en la nit balls; proposí q/ aysí com eren los 3 Sermons de la manera dita; que es feren 3 dies al SSm Sagrament, i per no saber els feligresos, i no estan dats a la contemplació estant el Sr. Patent, q/ esteren los 3 dies festa dobles, i sermons al SSm. Sagrament i en la vesprada es fera una plàtica d'un quart d'hora, i després es proseguira una meditació, i es fera hora, i se allargasen 3 dies més de festes en lo tabal, i dolsaina, q/ estos 3 dies tinguesen balls i festes i al mirar q/ en los 3 dies més de les festes de danses, hauria concurs de forasters i es causaria molts gastos a la població. Determinaren q/ els 3 dies es fera Sermó, dobla, i la hora de vesprada en los 3 Sermons del SSm. Sagrament en 40 hores nostre Amo Patent, i es proseguí de allí en avant de dita forma; i se ha observat alguns anys en dita forma; i per a que haja i quede memòria firme. Thomas Margarit.»

En el llibre: «Bautismos que empiezan en el año 1688 hasta 1717, interpolados los muertos. Desposorios que comienzan en 21 de Noviembre 1688. N.º 4», en el foli 210 V hi ha un altra nota que citem en part:

«... Per mirar la poca devoció i mala assistència en lo retiro espiritual de les ànimes, per no estar recollides en les potències, per a venerar tan gran benefici, pues en les 3 nits havia festins, bullici de gent i dances profanes q/ contradiuen a los 3 dies de dit Jubileu; proposí q/ se allargaren les festes 3 dies mes. Sols, els 3 dies primer es dedicasen en 3 dobles i 3 sermons al SSm. i en la vesprada q/ es celebrara hora en una plàtica moral de un quart, llegint un punt de meditació i no concursaren en la megua proposta, i determinaren es feren les 3 dobles, sermons al SSm i en la vesprada hora, i en la nits se proseguís en les danses, balls i alegria en gran bullici i no se allargaren tres dies més per no cansar al vehins

del Poble la molèstia i gasto de les hostes, i de dit any 1731 en avant proseguiren en dita determinació de sermons i dobles en Jubileu i a pochs anys quedasen tan es morirts, en contribuir pera el gasto de la Iglésia de sera, dobles, procesons, asistent de un Sacerdot i els asistira quaresma i demés, per manera q/ un combregat no havent sera per a acompanyar al Sr., encengueren manolls d'esparg, i el acompanyasen de esta forma i al contemplar jo la poca atenció dels vehins de Benimantell el Anexo: me fon hi (em va ser-hi) presís el persuadir-los la aplicació vahia en ells en una plàtica pastoral lo molt que queda agraviat el Sr. al veure lo poc que cuidasen per a la assistència del Temple cassa del Sr. i per a més motivar-los diguí q/ de justícia estaven obligats a assistir en pagar per a la assistència del Sr. i be espiritual dels vehins, pues havense encontrar en anys pasats en una epidèmia de enfermetats determinaren posar redolins per a elegir Sant q/ els patrocina sin posar redolí del SSm., isqué el SSm. Sacrament no per que haja aysí susodit, sino per a animar-los a tan deguda obligació i més no podien demanar tal auxili quant entones no havia més vahins o cases q/ uns 25 ó 30 cases i en aquells any no consta haver mort algú en dit Poble i no estar reservat el Sr.; pues es reserva en la Iglésia de Benimantell Anexo en lo any 1681, de lo demés no consta de cossa alguna ni ha hagut memòria dels antichs ni tradició alguna, ni esta memòria i relació en los llibres del arxiu, quedan notades coses de meins importància i per haja memòria en lo desvenider fas menció de lo referit que firme en dit dia mes any. Mossen Thomas Margarit Pr.» (La nota data del 22-10-1731.)

En el primer llibre citat, i en el foli 5 V, hi ha una nota que data del mes de setembre de l'any 1736, en la qual torna a contar el fet:

«... no volien contribuir en pagar per a sera a la Iglésia ... em paregué fer un sermó o plàtica per a animar-los q/ estarien obligats de Justícia per motiu d'haver en los anys pasats després de la espulsió dels moros q/ està fet el còmput i concepte racional en lo any 1610 q/ sin haver posat botlleta, per a patró dels malalts q/ hauria en lo dit poble q/ entones hauria unes 25 ó 30 cases per les enfermetats q/ haguí, exqué la bolleta del SSm Sacrament per 3.ª volta, i de esta ponderació, i concepte han pres el fer jubileu de 40 hores en gràcies del benefici q/ havien rebut los antiquos, sent just q/ infalible q/ en este temps no estava reservat al SSm. Sacrament...»

CONCLUSIONS

De tot el que escriu mossén Thomas Margarit deduïm:

- Que el Santíssim Sagrament es guarda en el Sagrari des de l'any 1681.
- Que no sabem cert l'any que començaren a celebrar-se les festes d'octubre, però creiem que va ser cap al dit any 1681.
- Que l'any 1731 van ser reformades les festes i quedaren, més o menys com són hui, en tres dies en honor al Santíssim.

— També es pot assegurar que la processó ja es feia l'any 1758, com ho deduïm d'aquest escrit: «En el dia 23 del mes de mayo 1758 se colocó en la Iglesia de la presente villa un pendón colorado con su Escudo del SSmo. Sacramento q/ hizo a sus expensas Mosén Thomas Margarit con dos banderolas y sus varas de la misma ropa para las procesiones del SSmo. Sacramento.»

— Que el fet d'haver eixit miraculosament per tres voltes el SSm. Sagrament, no és clar. Fins i tot el mateix mossén Thomas Margarit, ho posa en dubte en més d'una ocasió quan diu: «... no per que haja aysí susodit...».

Pareix com si el dit Mossén després d'haver-ho dit en el sermó tinguera mala consciència o por que es prenguera com a fet miraculós. Per això ho fa constar per dues voltes diferents en un termini de temps considerable, i té cura de deixar ben clar el motius pels quals va recórrer al fet miraculós: la poca devoció i la falta de cera ocasionada pels pocs donatius.

DEVOCIÓ DEL NOSTRE POBLE AL SANTÍSSIM

Es constant la fe que el nostre poble ha tingut, en tots els temps, al Santíssim Sagrament. Així que algú s'ha vist en difícil tribulació s'ha aclamat al Santíssim i hi ha posat plena confiança.

Són curiosos els casos i coses atribuïdes al SSm. Sagrament i les promeses que la gent li ha fet.

Una de les promeses més freqüents és anar descalç tota la volta de la processó. N'hi ha hagut d'altres que han anat tapats, perquè ningú no els coneguera i també a genollons.

Molts prometen fer un donatiu per a la festa. Hi ha hagut promeses especials com la d'aquell que prometé que donaria el galló d'ametla del pes de sa dona, en el cas que li passara la malaltia.

Tots els actes litúrgics de les festes estaven impregnats de molt de sentiment emotiu. La descoberta del Santíssim, que es feia a les sis del matí; la missa major, que revestia gran solemnitat; el sermó, a càrrec sempre de grans predicadors; el trisagi i la reserva del Santíssim per la nit, així com la processó del tercer dia, eren l'orgull del poble.

Hui en dia ja no és igual. Els majors ho recorden amb enyorança i els joves pensen que cada temps porta allò que li és propi.

Església de Benimantell

LES FESTES DE SANT LLORENÇ

Al ple de l'agost, pel dia deu, els fadrins del poble fan les seues pròpies festes; cada any s'encarreguen d'organitzar-les aquells joves que se'n van a la «mili».

Són festes de molt de rebombori. Es comença la vespra amb dolçaina i tabalet, com en temps d'abans, i reparteixen, a tots els presents, «sangria» per alegrar la gent, i cacauets i tramussos per fer boca.

Les festes duren tres dies. Pel matí, un dia es fan corregudes de gall, un altre cucanyes; tot açò sempre es fa al so antic de la dolçaina i el tabalet. A la vesprada hi ha futbol de vells contra joves, de dones contra fadrines, i resulta sempre divertit per a la gent. També s'organitza tir de plat, competicions de dòmino i qualsevol cosa que els organitzadors proposen. A la nit les orquestres toquen i la gent tracta de passar-s'ho bé al ball.

Cada nit quan s'acaba el ball, els més valents ixen als coets borratxos, i fan una batalla de foc, ja que la divertició consisteix en tirar-se coets els uns als altres, com si de caramels o flors es tractara.

Abans es feia la «cordà», que consistia a fer córrer, sobre una corda enlairada de cap a cap de la plaça, una peça de coets borratxos que anaven caient, alhora que es cremava la metxa. Una volta els coets havien caigut a terra, els més atrevits els agarraven per tirar-los a d'altra gent que fugia. Si no recordem mal, una peça de coets són dotze dotzenes.

De fet és per les festes d'octubre quan més coets es tiren i la «cordà» és, igualment, pròpia de les festes majors, les d'octubre. Ara bé, com la sang ho porta, sempre és bon moment per tirar coets. És difícil per nosaltres fer festa sense trons.

MOSTRA DE DITES I REFRANYS

La gent de Benimantell té una ben guanyada fama de burleta i un sentit de l'humor més aïnes irònic, picant i en ocasions un poc enguisna. Es per això que sovint recorre als refranys i frases fetes que diuen molt i comprometen ben poc.

A continuació en citarem uns quants dels que més es fan servir a Benimantell.

DIUEN EN ALTRES LLOCS

«Benimantell, el qui té la dona la vol pa d'ell.» Els del poble contesten: «Els altres la deixen!».

«Benimantell, tots llauren a parell.»

«Benimantell, cada u per a ell.»

SOBRE EL SENTIT DE L'ESTALVI I LA PREVISIÓ

«Ovella que bela perd bocí.»

«Qui mulla no treu tros.»

«Qui de jove balla de vell treballa.»

«Qui menja no fa despesa.»

«Totes les pedres fan marge.»

«El que no sembla no cull.»

«Qui no vullga pols que no vaja a l'era.»

SOBRE EL TEMPS

«Quan la Candelària plora l'hivern és fora, i si riu ja som a l'estiu.»

«Març marcer, caracer.»

«Quan Bèrnia porta capell, pica espart per fer cordell.»

«Cel a borreguets, aigua a canterets.»

«Fa un sol que torra.»

«Si fa ponent, aigua fresca i vi calent.»

«A mal temps, bona cara.»

«El dia de Sant Macià, l'oronella ve i el tord se'n va.»

SOBRE LA DONA

«Casa't amb dona neta i prima, que bruta i grossa ja es farà.»

«Estira més un pel de figa que una maroma de vaixell.»

«Ni terra en costera, ni dona forastera.»

«Dona jove i horta vella.»

«Per llevat i per ponent sigues de la dona parent.»

«Home casat, home cagat.»

«Qui té xiques per casar no li falta què rascar.»

«Més fresca que una cama-roja.»

SOBRE L'AGRICULTURA

«La serra pels fusters.»

«La terra per qui la treballa.»

«No et cases amb llaurador que et farà segar civada i passaràs calor.»

«A Sant Joan bacoques: verdes o madures, segures.»

«Qui no pot segar, espigola.»

«El dia de l'Ascensió cireretes a muntó.»

«Terra prop, la fussa el porc.»

«No hi ha pitjor veí que terra vora el camí.»

MÀXIMES I SENTÈNCIES

«Al pa, pa, i al vi, vi.»

«L'aigua clara i el xocolat espés.»

«Qui ho encerta, l'endevina.»

«No deixes senda vella per novella.»

«Qui vetla no matina.»

«Qui espera, desespera.»

«No per més córrer s'arriba abans.»

«Amics, fins a l'infern» (convé tenir-ne a tot arreu).

«Fes bé i no faces mal i altre sermó no cal.»

NOTA: Si voleu trobar una bona col·lecció de dites dels pobles, llegiu el llibre *Els pobles valencians parlen els uns dels altres*, de M. Sanchis Guarner.

LES CARNESTOLTES

En gener, carnestoltes solen fer

Les carnestoltes consistien a tirar algun cànter, botija o gerronet, que ja no aprofitaven, a l'entrada d'alguna casa on els amos solien enfadar-se més. Els xiconets que feien la carnestolta pegaven a fugir, i com que era poqueta nit, difícilment podien veure qui l'havia tirat. El temps dels carnestoltes és de Sant Antoni fins al dia de Carnaval. També —com no!— les disfresses de carnaval eren una gran festa fins que arribaren les prohibicions. Potser d'ara en avant, amb els nous aires que corren, es revifien les disfresses i festa del Carnaval.

Una altra broma era enganxar un fil llarg i prim, que tenia en un cap un filet de ferro, a la picaporta de la porta del carrer. El xiconets amagats en un altre portal estiraven el fil i tocaven. Quan l'amo eixia no veia ningú, tornaven a trucar i tornava a eixir, fins que l'amo es cabrejava de bo. Aquesta broma havia ocasionat anècdotes divertides; es més d'una ocasió l'amo, ja cansat de la broma, tirava aigua des del balcó, però, a vegades en aquella ocasió era algú de la família que de veritat trucava per entrar.

També solien fer passades. Consistien a anar a una casa i entretenir els amos parlant al racó del foc. El altres companys de la passada amuntaven les cadires i després se n'eixien com si no hagués passat res.

Per la festa de Reis, els xicons feien les xemeles d'espígol. Consistien en un manoll d'espígol nugat amb cordells com si fóra una torxa que encenien i passejaven pel carrer. Algunes vegades les posaven al forat d'una canal que, en xuclar amb força el fum, feia una gran remor que divertia els xiquets.

DE LES AIGÜES

Les fonts del nostre poble sempre han tingut fama de molt bones. Però, per si el que diu la gent no fóra prou i necessitava confirmació analítica que ho demostrés, hem recaptat dels Serveis Provincials de Sanitat l'anàlisi que a continuació oferim.

FONT DEL MOLI

		<i>Aigua analitzada</i> <i>Milligrams</i> <i>per litre</i>	<i>Límits tolerats.</i> <i>Milligrams</i> <i>per litre</i>
Clor, expressat en clorur sòdic.	Cl'	28'40	60
Àcid sulfúric	SO ₄ ''	Indicis	50
Calç	Ca ²⁺	20	150
Magnesi	Mg ²⁺	12'3	50
Amoníac	NH ₃	Negatiu	0
Àcid nítrós	NO ²	Indicis	0
Duresa expresada en graus francesos		10°	

FONT DE LES SALINES

		<i>Aigua analitzada</i> <i>Milligrams</i> <i>per litre</i>	<i>Límits tolerats.</i> <i>Milligrams</i> <i>per litre</i>
Clor, expressat en clorur sòdic.	Cl'	28'40	60
Àcid sulfúric	SO ₄ ''	Indicis	50
Calç	Ca ²⁺	20	150
Magnesi	Mg ²⁺	Indicis	50
Amoníac de reacció directa ...		Negatiu	0
Duresa expresada en graus francesos		5°	

Ambdues aigües són químicament potables.

MENJARS D'AHIR I D'AVUI

Tot canvia i també els costums i menjars de Benimantell. Ha passat els temps en què el llaurador treballava de sol a sol sense retornar a casa al migdia, i per tant menjava de recapte.

Al matí, abans d'eixir de casa, era costum, i encara ho és, prendre la tassa de sopes de pa i civada. Al camp solien fer tres menjades: esmorzar, dinar i berenar. I menjaven el recapte que portaven dins del cabasset d'espert.

D'ordinari el recapte consistia: pa fet a casa, companatges —anxova, melva, sobrassada, botifarra de ceba o de carn, cansalada, etc.— i una fiambrella plena d'algun que altre fregit, sovint amb tomaca i pebrera.

A la nit, per sopar es menjava calent, és a dir, un plat guisat, el qual normalment era arròs amb allò que dona el temps: faves, carxofes, bajoquetes, creïlles i bacallà, fesols i penques, etc.

Hui tothom va a dinar a casa i es menja més carn i peix, cosa que abans era privilegi de malalts i potentats. Hom compra allò que li fa falta.

Els llauradors, homes de bon apany, sempre han sabut arreglar-se-les amb allò que han collit de la terra. No per això han estat poc variats els menjars, ja que han sabut cuinar i fer amb els mateixos ingredients, plats distints i gustosos.

La gastronomia d'hivern és més variada, potser perquè a l'hivern es disposa de menys feina i més temps. Quan plou i fa mal temps els homes estan per casa i l'esposa, per tenir-los contents, sol fer algun menjar típic i poc ordinari, com per exemple els minxos.

ELS MINXOS

Es fan de farina de dacsa o també mesclant dacsa i blat. S'escalfa la pasta en aigua bollint, i encara quan crema un poc, es fa una coca fina, amb clotets per damunt estacant el dit. Cal posar un poc d'oli i verdura damunt, o més bé encara uns trossets de melva o sangatxo. Poden coure's al forn o a la paleta. Per menjar-se'ls va bé una miqueta d'all-i-oli i algun glop de vi.

També les creïlles bollides amb all-i-oli van molt bé per entrar en calor.

L'ALL-I-OLI

Acompanya molts menjars. Per fer-los, cal: una cabeça d'alls picada en el morter amb un pessic de sal. Quan estan ben picats s'hi tira l'oli gota a gota, a poc a poc, remenant sense parar amb el boix. Si hi ha sort

o molta molta, tindreu un all-i-oli que farà goig, si no és així, oli amb gust d'all. Hi ha una endevinalla que diu:

Dilín, dilín,
enmig de les cames el tinc,
quan més oli li pose
més lluent el tinc.

És clar, l'endevinalla no preveu la possibilitat que es talle. Però, sempre es pot tornar a començar de nou.

PILOTES DE FARINA AMB DACSA

També és menjar d'hivern. Cal pastar farina de dacsa amb trossets de cansalada, ou i sal. En acabant enrotllar-ho amb una fulla de col. Es cou junt amb fesols, penques, algun òs de porc i blanquets trossets, a la mateixa olla.

PEBRERES FARCIDES

És un menjar d'ocasió. Si en voleu menjar buideu unes pebreres llevant els pinyols. En acabant sofregiu uns trossets de cuixot —pernil— i magre de porc amb uns allets. Afegiu-hi tomaca i poseu l'arròs. Quan tot està ben sofregit ho poseu dins les pebreres. En acabant poseu-les en una cassola al forn. Per evitar que s'enganxen a la cassola poseu uns trossets de creïlles i una miqueta d'aigua.

FAVES SACSADES

Cal fer-les en perol de ferro. Poseu-li oli i quan estiga ben calent, les faves i la sal, un poc de pebre roig i costelletes de porc al gust. De tant en tant sacseu el perol, del contrari es cremaran i no quedaran totes ben cuites. Si poseu una mica d'all i julivert quedarà més gustós. Una volta cuites deixeu caure un ou per cap i espereu que es coguen. Açò, només si ho voleu a l'estil dels rics.

ARRÒS AMB FESOLS I PENQUES

És menjar de diari per l'hivern. En cassola de ferro poseu-hi oli. Quan estiga calent, l'aigua i els fesols, deixant-ho bullir una estona. En acabant poseu les penques, nap i bleda. Millor ficar-hi també pota, orella o pelleta de porc. Quan tot estiga cuit hi afegiu una mica de safrà i l'arròs. Després de vint minuts estarà per menjar si la proporció de suc era l'adequada: 3 parts, per una d'arròs, o més, si el voleu més caldós.

«L'olleta de blat» es feia igual que l'arròs caldós, però posant-hi blat. Cal per això, haver tingut el blat a remull i haver-lo picat en un morter de pedra fins que el segó estiga separat.

Moltes voltes, a la nit, quan hom està al racó del foc escalfant-se, es posen a les brases unes pebreres i unes cebes, que, a poc a poc, es torren.

En acabant es fa l'espencat posant-hi oli i sal i una miqueta de bacallà o altra saladura. Tot seguit a mullar fins els colzes, com sol dir-se.

Altres coses que es fan, són: «sangueta fregida amb ceba i orenga», «borreta de melva», «xulles de corder rostides»...

PAELLA

El més típic, com a bons valencians que som. Ací es fa amb conill, pollastre, magre de porc i fesols de la peladilla. No expliquem el procés per ser el mateix que a tot arreu del País Valencià. S'adorna amb pebrera roja i es posen uns trossos de llimona per l'entorn de la paella, que cadascú es desuca si li ve de gust. Normalment, tothom menja directament de la paella, que es col·loca al mig de la taula. Un bon sistema d'unir la família.

PILOTES

Solen fer-se per les festes grans: Nadal i festes d'octubre. Cal: pa ratllat impregnat de sang i de carn de pollastre picada. Es couen amb el suc del «putxero».

«PUTXERO»

Es menjar de diumenge. Es fa amb cigrons, penques, pollastre, un braonet de corder, un os de porc i un blanquet. Quan està cuit amb el suc es fa arròs a part o fideus; també pilotes en les ocasions ja esmentades.

L'arròs a part ha de quedar sec i per això cal vigilar el foc i la mesura del suc —dues parts per una d'arròs.

A l'estiu són més freqüents els fregidets amb tomaca i conill, coca amb pebrera i tomaca, cocotets de tonyina i pèsols, espencats de bacallà amb oli, etc.

És costum tenir un gerronet de tomaques en salmorra, un amb olives trencades, i un altre amb safanòries en vinagre. Tot això va molt bé per anar picant abans i durant el menjar; evita que es pare el mos i fa gana.

Un dels capítols que no pot faltar és el dedicat als *dolços*, i per sobre de tots, els d'ametla.

PASTISSETS D'AMETLA

Ingredients: tres parts d'ametla mòlta per dues de sucre i dolç de moniato.

Cal desfer el sucre al foc. Quan està líquid s'escalfa l'ametla i va remenant-se fins que queda feta la pasta. Es fan unes coquetes fines damunt un drap mullat, es posa el dolç de moniato i es dobla i en unir les vores queda fet el pastisset. En acabant es posen a secar a l'aire uns quants dies. Per això en diuen també pastissets d'aire.

LA «TORTÀ»

Quan es vol fer una tortada de dotze ous, cal posar dotze unces d'ametla mòlta (una unça = a la dotzena part de la lliura = 33 grams aproximadament), dotze de sucre i tres de flor de midó. Bateu les clares d'ou a punt de neu i pasteu-ho tot junt. Posat dins d'un motle es cou al forn.

Altres llepolies són: «Els pastissos de moniato», «les madalenes», «les carquinyoles», «almendrados», «rotllets d'ou», «braç de gitano», «mante-cades», «sospirs», etc. Si voleu saber la recepta, a Benimantell trobareu més d'una persona disposada a explicar-vos-la.

Per festes de Sant Josep i Sant Vicent, era costum, llastimosament quasi perdut, fer bunyols.

LES MONES

Es fan per Pasqua de Resurrecció. És una «coca bova» xicoteta, amb un ou dur que es posa damunt i sol estar pintat de roig. L'ou de la mona sol trencar-se al front d'algué que està despistat tot dient:

Ací em pica,
ací em cou,
i ací et trenque l'ou.

Evidentment es fa els dies de Pasqua, quan es va a berenar la mona a la Font del Molí, al Mas Nou, a la font de Sapena... Certament són tres dies molt divertits per la joventut.

LA COCA BOVA

Ve a ser un pa bo, fet amb llevat, farina de blat, ous i un poc d'oli. S'adorna amb un caramull de clara d'ou i sucre batuda a punt de neu.

Es fan per festes i es mengen tot mullant xocolata per desdejunar.

Podríem citar moltes més coses, però hem de posar fi, per no convertir açò en un tractat de cuina. Això sí, volem fer constar que el nostre poble ha sabut i sap xuclar-se els dits en bons menjars, sempre naturals, senzills i suculents.

“LA PRIMITIVA”

La banda de música d'Alcoi, «La Primitiva», ha estat durant molts anys l'animadora de les festes d'octubre, però al llarg del temps havia arribat a ser més que una simple banda que acudia al poble amb motiu de les festes majors. Ha estat com un familiar, com algú apreciat i estimat. No cal més que recordar l'emocionant retrobament que el tercer diumenge d'octubre de 1976 va haver-hi. Foren molts, tant dels músics com de la gent del poble, que no varen poder contenir les llàgrimes. Va haver-hi fortes abraçades i durant el concert que oferiren, juntament amb la coral Polifònica Alcoiana, esclatà l'entusiasme i l'emoció més desbordants.

Els músics, els que recordaven temps passats a Benimantell quan eren xiquets i jovenets o bé ja fadrins, ens dedicaren «Al poble i habitants de Benimantell» una cançó que diu:

Ací està la PRIMITIVA
d'Alcoi, ciutat industrial,
perquè li té simpatia
a eixe poble cordial.
Records de joventut,
que no podem oblidar,
aquells anys que amb amor
ens sabíem apreciar.

Nosaltres esperem que cada any, sense faltar-ne cap, poguem cantar aquesta sincera i senzilla cançó junts, com abans, quan «amb amor ens sabíem apreciar». Pensem que això seria el millor homenatge que podríem fer a «La Primitiva», el més sincer i sentit.

VOCABULARI

Adob: Productes químics o orgànics que es tiren a la terra per fertilitzar-la.

Adonar-se: donar-se compte; ser conscient.

Aïnes; més aïnes: més aviat.

Aleshores: llavors; en aquell moment.

Andrones de desguàs: claveguerat; lloc per on passa l'aigua bruta procedent dels vàters, lavabos, etc.

Avi, avia: iaio, iaia; persona que té nêts o és bastant vella.

Car: paraula que serveix per introduir una frase en què es dona la raó d'allò que s'ha dit en la frase anterior.

Cognom: nom de família.

Creilles: patates.

Darrer: últim.

Dacsa: panís; blat de moro; blat d'índia.

Dades: quantitats o elements coneguts.

Darrer: últim.

Doncs: ja que.

Dubte: no és segur.

Eixàvega: xarxa d'espart en forma de meló per posar-hi palla i que li cap de tres a quatre arroves.

Esburtat: esbojarrat; que obra sense reflexió, com si no estigués de del cap.

Esdevingut: que ha passat d'un estat a un altre; s'ha tornat.

Entomar: empomar; agarrar amb la mà una cosa que va per l'aire.

«Esguinaldo»: estrenes que es donen per Nadal. En castellà, «aguinaldo».

Esmerçar: invertir; posar en una faena, negoci, etc., temps, diners, etc.

Esmentada: referida, mencionada.

Espencat: amanit amb oli i sal.

Estona: període de temps no determinat.

Fer palés: posar de manifest.

Festivar: fer festes en honor d'algú o d'alguna cosa.

Fins: equivalent al castellà «hasta».

Foia: una sèrie de bancals en una costera suau, formant una raconada.

Força: bastant; molt.

Fussar: remenar, remoure amb el morro.

Gaudeixen: que ho passen bé; hi disfruten.
Heterònom: subjecte a la llei d'un altre.
Hom: una o més persones: «hom diu que...» = diuen que...
Indret: lloc.
Malgrat: no obstant; a pesar de.
Mena: classe; espècie.
Menys: Més poc.
Mot: paraula.
Pagès: llaurador.
Paràgraf: un tros d'un discurs o escrit.
Penques: tronxos de les fulles d'una planta molt similar a la carxofera.
Pertany: és propietat de.
Plet: pleit; litigi judicial entre dues parts.
Porquejada: matança del porc.
Portar al bè: portar a coll i bè.
Quelcom: alguna cosa o persona.
Quinzet: la quarta part d'una pesseta.
Recercar: buscar.
Safanòries: pastanagues.
Solsida: sorgida; desprendiment d'un tros de marge o bancal.
Tasca: feina.
Tothom: tots; tot el món.
Xarxa: teixit amb fils nuats en forma de malla quadrada o romboide. La xarxa de pesca. «La xarxa per jugar tennis».